

del cast. ant. *cuchar* [1112 i encara usat a princ. S. XVII] i del fr. *cuiller* [S. XII], farien ben concebible que *culler* hagués estat de primer un femení resultant d'un compromís entre *cullera* COCLEARIA i el *cuylar* possiblement femení dels docs. arcaics; Bast. Bass. (527-8) assenyalen encara *cuiera* el 1149, *cuieres* el 1147, *cuzlaria argentea una* el 1108 i dos casos més de *cuzlars* de gènere ambigu en docs. de 1003 i 1034. Aquesta grafia *-zl-* podria pendre's per una mala lectura de *yl* (a causa de la gran semblança de *y* i *z* en la lletra de molts escribes de l'època), copiada per d'altres; tanmateix es tracta de dos o tres paleògrafs diferents, de manera que sembla que hagi de ser ben llegida, però si de cas *-zl-* ha de ser artifici purament gràfic amb el valor de *yl* o *l* (com a molt, ultracorreció del cas de *vaslet*, *almosna*, *masnada* > *vaiet*, *almoina*, *mainada*).

Quant al femení, de fet hi ha un occità *qulhier* femení en un document de Beziers del segle XIV; ¹ altrament és un cas únic: l'occità del S. XIII ens el mostra masculí: un *culhier d'argent* en el provençal *Sant Honorat*, «de mel un plen *cuiller*» i «ne daretz un *culharet*» en el roergat Daudè de Pradas, *culhier* i *culhey* com a nom d'una mesura de gra en els *Costums de Bordeus* (Rayn. II, 434; PSW); si bé hi ha el femení *culhiera* 'llossa' en un parell de docs. dels Ss. XIII-XV, tots ells, crec, alpins o d'aquella banda; avui tant el tipus *culhiera* com el tipus *culhier* s'estenen d'ample a ample del domini occità, i el tipus *culhier* és masculí: ² diu Wartburg que en la major part del territori el femení és la 'llossa' i el masculí la 'cullera', amb excepció d'una part del gascó.³

En català avui es pronuncia *kuyérs* (amb *y*, en part, evanescent) no sols a les Illes sinó també en el Marisme, Vallès, Costa Brava, Garrotxa i resta del domini de *-yl-* > *-y-*. Els pescadors de Sant Pol (1936) anomenaven *kuyérs da kupzá* una espècie de raqueta de tennis, però fonda, de forma arrodonida, posada al cap d'un ferro prim, amb malles al mig, que usaven per buidar de peix el còp de l'art (gravat en *AlcM*, § 6).⁴⁰

«*Culler* per remenar les viandes: *spatha*, *spathula*; *cullera* o lloça: *tudicula*; *cullereta*: *cochlear*», OPou (*TbPu.*, 227, 187). *Cullé(r)* 'llossa' és ben conegut de molts llocs, en particular els Ports de Morella («a l'Escola donen lleit als xiquets amb lo *kulé*»,⁴⁵ 1961) i el Segre mitjà (Aguilar de Bassella, 1956, i a Castellnou m'explicaven que s'havien de partir l'aigua amb un *kulé*). Més a l'Oest, ja en terra aragonesa, apareix la forma *kulár* (que a Ansó seria femenina, segons em diuen, i pronunciada *kulá*), mentre que és un *kulár* 'una cullerada' a la Vall de Tena (Saqués, 1966) i *kulár de búiso* les més antigues, de boix, a Echo;⁴ arag. ant. *cullar* f. (1374, BRAE II, 349); per a lleon. *cullar*, MzPi., *Orig.*, 284; de l'aragonès o del bearnès arcaics degué passar al basc bnáv. *goilare* (que Azkue⁵⁵ usava castellanitzat en *cujal* 'cucharón', parlant de Biscaia) i *goilare* havia estat alabès antic (Landucci), bisc. *koilara*, i en parlars basc-francesos *kolara* i *kolira* (Lhande). Altrament veg. més dades castellanes i basques en DCEC i DECH, s. v. *cuchara*.

D'altra banda *culler* i alguns derivats han pres el sentit de 'cap-gros, larva de granota' en amples territoris, per comparació amb la forma d'un culler o llossa. *Kulé* a Àreu de Vall Ferrera (1933), a la Vall d'Àneu (Pol, p. 15) i *külé* a la Vall d'Aran. *Cullerot d'aygua* val. vol dir això («garapito, gusarapo, -rapa», Sanelo II, fº 10); *cullerot* sentit en el Migjorn valencià: a Barx i Tavernes de Valldigna i a Onil (1962-2-3); sembla que Aràbia (*MiscFolk.*, p. 164) a REBr. i Tort. es refereix al mateix pels detalls de la descripció que en dóna (tot i que comença definint «cabot, mollusco negre ---»).

Cullereta amb el mateix sentit de larva de granota ja en el *Curial*: «a forma de *cullereta* o ranapeix de pantà o marjal» (NCL. III, 63); sento *culleretes* a Ulldemolins (1935) i a Tor de Vall Ferrera (1932), i simplement *culleres* a Farrera i a tots els pobles de Cardós (1934); mateixa forma diminutiva en alguns parlars d'Oc (*cuiereto*, TdF), *kuçarétas* en parlars xurros (Alcúdia de Beo, 1961) i ribagorçans fronterers (Lasquarri, Gavàs, 1957-65), així com a l'aragonès de Llitera (Coll) i de més endins (BDC xxiv, s. v.; *Borao*). Noms semblants fora del nostre domini: *colber* port. *culleres* gall., *cuyarina* ast. occ., *goulberet* oc., *guilleri*, *guillerotte*, en parlars francesos, *cucchiarella* en parlars d'Itàlia, etc., aplega Krüger (VKR I, 214).

DERIV.: Ultra els indicats supra. *Cullerada* [princ. S. xv, StVicentf; ex. de NOLLer, en DBal.]. *Culleraire*. *Culleram*. *Cullerar*. *Cullerejar*. *Cullerer* 'espècie de pot de terrissa per posar les culleres' [1690; llatinitzat «XII scutellas et totidem *cuieres* cum *cuiererio*» en un doc. de Bna., 1147, Bast.-Bass.]. *Culleret*; *cullereta*; *culleretejar*. *Culleró*; *cullerol*, *cullerola*. *Cullerot*; *cullerotada*. *Culleret* 'gavarró, fruit de la gavarrera', cerd. (Eina, 1959), 'torpa, croca, cua de llop', cast. gordolobo' val. (Tollos, 1963): potser per simple comparació de forma, grandària o color, de la fruiteta d'aqueixes plantes amb el cap-gros o cullerot.

¹ Mas (*Notes Hist. B. Bna.*) i Bast.-Bass. llegeixen *cuzlars* en la còpia del *Liber Antiquitatum*. Un femení *cuzlars* lligaria amb el *copés* precedent. —
² Cita del FEW II, 827b21, que no puc verificar. —
³ FEW II, 829a7f. i ss. En arànes en tot cas és a la inversa, igual que en català, i així mateix en altres parlars gascons. A la n. 1, Wartburg reconeix que això passa també en un parlar fronterer occità del Delfinat (Trièves) i sembla indicar que hi ha un *culhè* femení en alguna part del gascó: de fet, però, ni a la Vall d'Aran, ni en el Bearn, etc. (Lespy, Palay), conec altra cosa que *culhè* m., *culhère*, -èra, femení. —
⁴ De les menys velles en diuen ja *kučāra*; fan una espècie de llossa amb pa, quan convé, i un cop usada se la mengien: Méndez Coarasa va fer uns versos «duraré entre que pueda / como cuchara de pan», 1966 (pobre amic, ja no fou gaire).

Cullera, NL, l'etimologia aràbiga que suggereix *AlcM* basada en la falsa etimologia de *Culla* és impossible a *fortiori*; més aviat tindria raó MzPi., però mi-
⁶⁰ llor suposar que, arabitzat localment el ll. COLLIS